

ارزیابی کیفیت زندگی مناطق روستایی با استفاده از تاکسونومی عددی (مورد مطالعه: دهستان اسفندقه، شهرستان جیرفت)

صالح شاهرخی ساردو، مهدی نوری پور* و پیمان پدram^۱

(دریافت: ۹۳/۹/۲؛ پذیرش: ۹۴/۱۱/۱۰)

چکیده

امروزه بهبود کیفیت زندگی، یکی از اهداف اصلی برنامه‌ریزی‌ها در هر کشور است. برای این منظور در درجه‌ی اول باید شناخت دقیق و همه‌جانبه‌ای از وضعیت موجود کیفیت زندگی به عمل آید که این امر بر اساس یک نگرش نظام‌مند امکان‌پذیر خواهد بود. از این رو، هدف پژوهش حاضر، سنجش کیفیت زندگی مناطق روستایی دهستان اسفندقه بود. این پژوهش به روش پیمایش صورت پذیرفت. جامعه‌ی آماری پژوهش، روستاهای ده خانوار و بالاتر دهستان اسفندقه (۳۴ روستا) بود که با استفاده از جدول نمونه‌گیری کربجسی و مورگان ۳۴۳ نفر از سرپرستان خانوار در این روستاها انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. برای جمع‌آوری داده‌ها، از پرسشنامه‌ی محقق ساخته استفاده شد. روایی پرسشنامه از طریق روایی صوری و پایایی آن از طریق محاسبه ضریب آلفای کرونباخ (۰/۶۲ تا ۰/۸۲) تأیید گردید. در این پژوهش به منظور سنجش کیفیت زندگی از روش تاکسونومی عددی بهره گرفته شد. همچنین از ضریب پراکندگی و آزمون t تک نمونه‌ای نیز استفاده شد. داده‌پردازی نیز با استفاده از نرم‌افزار MATLAB 7.10 انجام گرفت. یافته‌های وضعیت‌شناسی شاخص‌های متعارف کیفیت زندگی نشان داد که روستاهای مورد مطالعه از لحاظ شاخص‌های اوقات فراغت، دارایی، آموزش، کیفیت منابع جمعی و رضایت از ویژگی‌های گردشگری طبیعی در وضعیت نامناسبی قرار دارند. علاوه بر آن، نتایج روش تاکسونومی عددی نیز نشان داد که روستاهای دولت‌آباد، فردوس و حسین‌آباد در رتبه‌های اول تا سوم از لحاظ کیفیت زندگی قرار دارند و روستاهای گلویییه، دره بمی و ده‌نظام در رتبه‌های آخر قرار دارند. نتایج کلی پژوهش حاکی از وضعیت نامطلوب کیفیت زندگی در روستاهای مورد مطالعه بود و این امر بیانگر آن است که در مجموع پراکنش فضایی کیفیت زندگی در منطقه‌ی مورد مطالعه در وضعیت متوازنی قرار ندارد.

واژه‌های کلیدی: کیفیت زندگی، تاکسونومی عددی، مناطق روستایی.

^۱ - به ترتیب، دانشجوی دوره دکتری و دانشیار گروه مدیریت توسعه روستایی دانشگاه یاسوج و دانش‌آموخته کارشناسی ارشد توسعه روستایی دانشگاه تبریز.

*- مسئول مکاتبات، پست الکترونیک: mnooripoor@yu.ac.ir

مقدمه

یکی از گرایش‌های تازه و نو که تأثیر شگرفی در فرآیند تحول دیدگاه‌ها و روش‌های برنامه‌ریزی در نیمه دوم قرن بیستم داشته است، راهبردهای اجتماعی و کیفی توسعه است که در قالب مفاهیمی همچون کیفیت زندگی، رفاه اجتماعی و غیره، نمود عینی یافته است. این مفاهیم مورد توجه مجامع علمی و تحقیقاتی جهان قرار گرفت، به گونه‌ای که کنگره‌ها و همایش‌های بین‌المللی مختلفی با عنوان توسعه پایدار روستایی برگزار گردیده است. نتیجه و حاصل برگزاری چنین همایش‌هایی در عرصه جهانی، رواج مفاهیم و کاربرد شاخص‌های اجتماعی و کیفی در فرآیند برنامه‌ریزی برای مناطق شهری و روستایی بوده است، به طوری که برنامه‌ریزان را به جستجوی شاخص‌ها و معیارهای جدید برای ارتقای کیفیت زندگی سوق داده است (کوکبی و همکاران، ۱۳۸۴). در طی چند دهه‌ی اخیر، کیفیت زندگی به مثابه یک هدف اصلی توسعه جامعه بر سیاست‌گذاری‌های بسیاری از کشورها تأثیر گذار بوده است (ماجدی و لهسایی‌زاده، ۱۳۸۵). از طرف دیگر، با توجه به اینکه رشد شهر و شهرنشینی یکی از بارزترین تحولات اجتماعی، اقتصادی در دوره‌های اخیر است، شهرنشینی در این دوران با چنان سرعتی افزایش یافته که بسیاری از فرصت‌ها را برای ارتقاء کیفیت زندگی روستاییان به شدت محدود کرده است. لذا، همزمان با شهری شدن جامعه ایران و پیامدهای منفی آن در جوامع روستایی، تحلیل این پیامدها از جمله ارزیابی و شناسایی وضعیت کیفیت زندگی روستاییان یکی از ضرورت‌های مهم امروزی می‌باشد. در همین راستا، با توجه به محل قرارگیری سکونتگاه‌های روستایی انتظارات و نگرش‌های ساکنین از شاخص‌های کیفیت زندگی متفاوت است. به طور کلی، قرار گرفتن در مناطق حاشیه‌ای، کیفیت پایین زندگی و مشکلات مرتبط با آن را به وجود می‌آورد، همچنین کیفیت زندگی در مناطق روستایی مشکلات دیگری مانند ضعف منابع درآمدی، فقدان وسایل نقلیه خصوصی و عمومی، نبود فرصت‌های شغلی مناسب، مشکلات و آسیب‌های ناشی از نابرابری‌های اجتماعی، تغذیه نامناسب و مسکن ناپایدار را در بر می‌گیرد (قالیباف و همکاران، ۱۳۸۸).

پایین بودن سطح زندگی در نواحی روستایی و در نتیجه مهاجرت روستاییان به سمت شهرهای بزرگ، مسائل و مشکلات متعدد اجتماعی، اقتصادی و محیطی را هم در نواحی روستایی و هم در شهرها به دنبال داشته است.

سیاست‌ها و راهبردهای مختلفی برای کاستن از آثار منفی این مشکلات و پاسخ به نیازهای زندگی در سکونتگاه‌های شهری و روستایی در کشورهای در حال توسعه و از جمله ایران در پیش گرفته شده است. بر این اساس، ایجاد و توسعه شهرهای کوچک همواره به عنوان یکی از سیاست‌های عمده در امر برنامه‌ریزی کشورهای در حال توسعه مدنظر بوده است. در کشور ما نیز توسعه شهرهای کوچک از طریق اجرای سیاست ارتقای روستاهای بزرگ و مستعد به شهر شدن، یکی از مهمترین اقداماتی بوده که با هدف بهبود کیفیت و استانداردهای زندگی در نواحی روستایی، کاهش مهاجرت به شهرهای بزرگ و جذب مهاجران در شهرهای کوچک انجام گرفته است (رضوانی و همکاران، ۱۳۸۸). اما با وجود تمامی این راهکارها، باز هم امروزه در بسیاری از مناطق روستایی کشور، علی‌رغم ایجاد تغییرات مختلف در راستای بهبود کیفیت زندگی، هنوز با وضعیت مطلوب فاصله‌ی زیادی وجود دارد. این وضعیت در نواحی که جمعیت غالب آن‌ها در روستاها زندگی می‌کنند، مشهودتر می‌باشد که شهرستان جیرفت واقع در استان کرمان از آن جمله می‌باشد. بنابراین، مسأله‌ی اصلی که در این پژوهش به بررسی آن پرداخته خواهد شد این است که، با توجه به کمبود مطالعات تجربی در زمینه کیفیت زندگی روستاییان در ایران و به طور خاص در شهرستان جیرفت، وضعیت روستاهای دهستان اسفندقه این شهرستان به لحاظ شاخص‌های کیفیت زندگی چگونه است؟

با گسترش رویکرد انسانی و ورود مفهوم کیفیت زندگی در نوشتارهای توسعه پایدار و برنامه توسعه اجتماعی و محیطی و اقتصادی جدید، تاکنون مراکز و مؤسسات بسیاری به مطالعه و بررسی مفهوم کیفیت زندگی، شاخص‌های سنجش و چگونگی ارتقای آن پرداخته‌اند. معنای اصطلاح کیفیت زندگی به طور کلی، جهت اشاره به شرایط محیطی که مردم در آن زندگی می‌کنند (برای مثال، آلودگی آب و هوا، مسکن فقرا) و برخی از مشخصه‌های مردم (همچون سلامت یا دستیابی به امکانات آموزشی) بکار می‌رود (Pacione, 2003). در جدول ۱، تعاریفی از مفهوم کیفیت زندگی از دیدگاه محققان مختلف ارائه شده است.

جدول ۱- مفهوم کیفیت زندگی از دیدگاه محققان مختلف

تعریف	سال	محقق
کیفیت زندگی به درجه‌ای از بالا بودن خصوصیات زندگی یا رضایت از آن اشاره دارد. وضعیت وجودی فرد، رفاه، رضایت از زندگی از یک سو به وسیله واقعیت‌های بیرونی و عوامل زندگی فرد و از سوی دیگر توسط ادراک درونی و ارزیابی که شخص از واقعیت‌های و عوامل زندگی و فردی خودش دارد، تعیین می‌شود.	۲۰۰۳	ون کمپ و همکاران (Van Kamp, et al)
ادراک فردی از جایگاهش در زندگی در بستر سیستم‌های فرهنگی و ارزشی که فرد در آن زندگی می‌کند و در ارتباط با اهداف، انتظارات، استانداردها و علایق فردی.	۱۹۹۳	مجمع کیفیت زندگی سازمان بهداشت جهانی (WHO-QoL Group)
کیفیت زندگی لوازم مادی و معنوی واقعی زندگی است و درک آن به وسیله خصیصه‌هایی همچون سلامت، محیط زندگی و برابری قانونی، کار، خانواده و غیره مشخص می‌گردد.	۲۰۰۵	پال و کومار (Pal & Kumar)

این پژوهش‌ها به اختصار اشاره می‌گردد. نتایج مطالعه پورطاهری و همکاران (۱۳۹۰) که به ارزیابی توزیع کیفیت زندگی در مناطق روستایی پرداخته اند، نشان داد که شاخص‌های "اقتصادی؛ زیست محیطی؛ اجتماعی؛ زیرساخت‌ها و تأسیسات؛ مسکن و سرپناه؛ بهداشت و سلامت و آموزش" از شاخص‌های مهم کیفیت زندگی هستند. همچنین در تحقیق یاد شده، کیفیت آموزش، محیط مسکونی و محیط فیزیکی، سلامت و امنیت و نیز درآمد و اشتغال پایین‌تر از حد متوسط ارزیابی شد. نتایج مطالعه، براگمن و همکاران (Bruggemann et al., 2007) و حریرچی و همکاران (۱۳۸۸) نیز کیفیت زندگی را از استانداردهای زندگی مثل "شغل مناسب، درآمد، مسکن، آموزش، سلامتی و بهداشت، درمان، کیفیت محیطی" زندگی می‌دانند. فزون بر آن، نتایج مطالعه، کاستانزا (Costanza, 2007) نشان می‌دهد که، ترکیبی از روش‌های سنجش عینی و ذهنی برای تعیین کیفیت زندگی، می‌تواند این واژه را بهتر ترسیم کند. به این ترتیب، کیفیت زندگی از دو مؤلفه تأمین نیازهای اساسی انسان (برآورده شدن نیازهای معیشتی، امنیت، محبت و عاطفه، مشارکت و آگاهی، گذراندن اوقات فراغت، خلاقیت، هویت و آزادی) و رفاه (شادکامی، رضایتمندی و سودمندی برای افراد و گروه‌ها) تشکیل شده است. حیاتی و همکاران (Hayati et al., 2006) و شاهرخی‌ساردو (۱۳۹۲) برای سنجش کیفیت زندگی مناطق روستایی از شاخص‌های "دارایی، درآمد، مشارکت اجتماعی، امنیت غذایی، پوشاک، تأمین اجتماعی، مالکیت، تعداد دام و احشام،

مک‌کریب و همکاران (Mc Creat et al., 2006) کیفیت زندگی را اینگونه تعریف می‌کنند: کیفیت زندگی مفهومی گسترده است که مواردی چون زندگی خوب، زندگی با ارزش، زندگی رضایت بخش و زندگی شاد را در بر می‌گیرد. کاستانزا (Costanza, 2007) کیفیت زندگی را به عنوان میزان تأمین نیازهای انسانی و ارتباط با ادراکات افراد و گروه‌ها از بهزیستی ذهنی تعریف می‌کند. با مروری بر تعاریف فوق مشخص می‌شود که دامنه وسیعی از تعاریف‌ها برای کیفیت زندگی به کار برده شده است و هر کدام از تعاریف جانب‌داری یک بعد خاص از مسأله را برجسته نموده‌اند (کریمی‌گوغری و همکاران، ۱۳۹۲)، اما وجه مشترک تمامی آن‌ها معطوف به "تأمین نیازهای اساسی مادی و معنوی به طور توأم است". در واقع برنامه‌ریزی برای مسکن، کار و اشتغال، و یا حمل و نقل بدون تأمین نیازهای روانی عاطفی و اجتماعی مردم مثل نیاز به امنیت، آرامش خاطر، زیبایی، تعلق اجتماعی، شادی و تفریح و غیره ناقص خواهد بود (مهدی‌زاده، ۱۳۸۵).

در مدلی که، ون کمپ (Van Kamp, 2003) به نقل از میشل، به‌عنوان اجزای کیفیت زندگی ارائه داده‌اند، مهم‌ترین اجزای تشکیل دهنده کیفیت زندگی مشخص شده است (نگاره ۱). همانطور که از مباحث فوق نیز نمایان است، کیفیت زندگی اغلب جنبه‌ها و ابعاد شرایط واقعی پیرامون انسان را در بر می‌گیرد. به عبارت دیگر، هر عاملی که به طور مستقیم و غیر مستقیم بر شرایط زندگی انسان تأثیر گذارد را در بر می‌گیرد.

در رابطه با بررسی کیفیت زندگی در جوامع روستایی مطالعات تجربی نیز صورت گرفته است که به نتایج برخی از

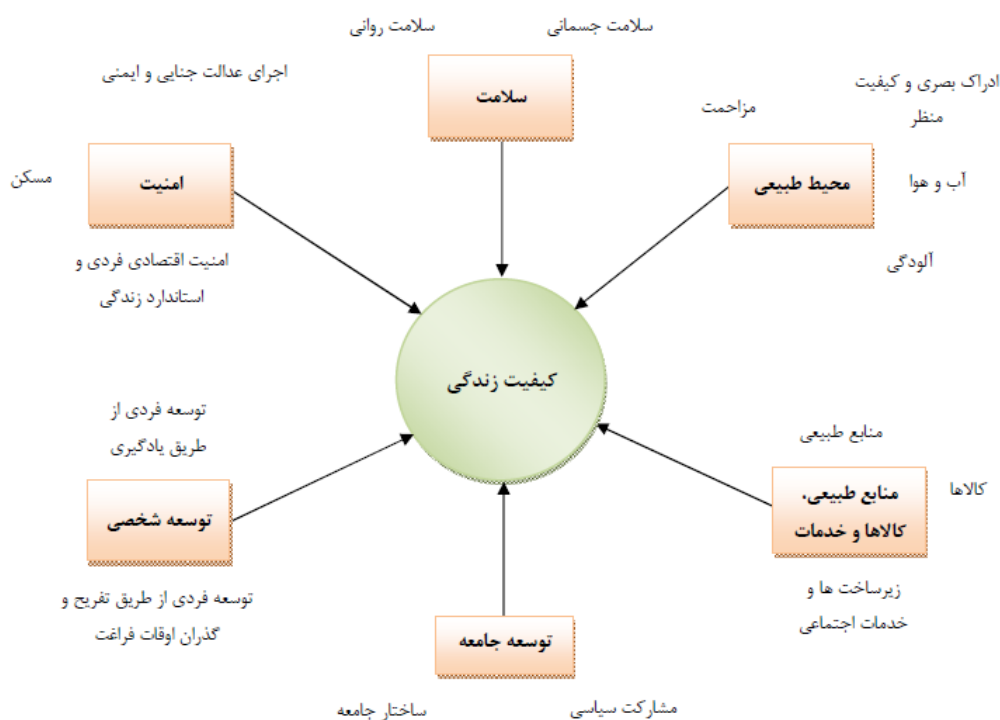
ارزیابی کیفیت زندگی مناطق روستایی با استفاده از تاکسونومی عددی (مورد مطالعه: دهستان اسفندقه...)

مفهومی پژوهش، نگاره‌ی ۲، که اقتباسی از پژوهش‌های ون کمپ و همکاران (Van Kamp, 2003)، حیاتی و همکاران (Hayati et al., 2006) و احمدوند و همکاران (۱۳۹۱) است، نشان داده شده است.

دهستان اسفندقه، وسیع‌ترین دهستان بخش مرکزی شهرستان جیرفت است، و در ۷۵ کیلومتری این شهرستان واقع شده است. این دهستان در ۵۶/۵۴ تا ۵۷/۳۲ طول جغرافیایی و ۲۷/۱۷ تا ۲۹/۲۲ عرض جغرافیایی قرار دارد. از شمال به دهستان ساردوئیه، از شرق به دهستان‌های هلیل و خاتون‌آباد، از جنوب به دهستان اسماعیلیه و از غرب به دهستان دشتاب در شهرستان بافت متصل است. به‌طور کلی، دهستان اسفندقه بیشتر موقعیت کوهستانی دارد و دارای ارتفاعات زیاد و پوشش گیاهی و تنوع بالای آب و هوایی است (وب سایت فرهنگی، اجتماعی صدای جنوب، ۱۳۹۱). نقشه شماره ۱ موقعیت جغرافیایی دهستان اسفندقه را به‌طور واضح نشان می‌دهد.

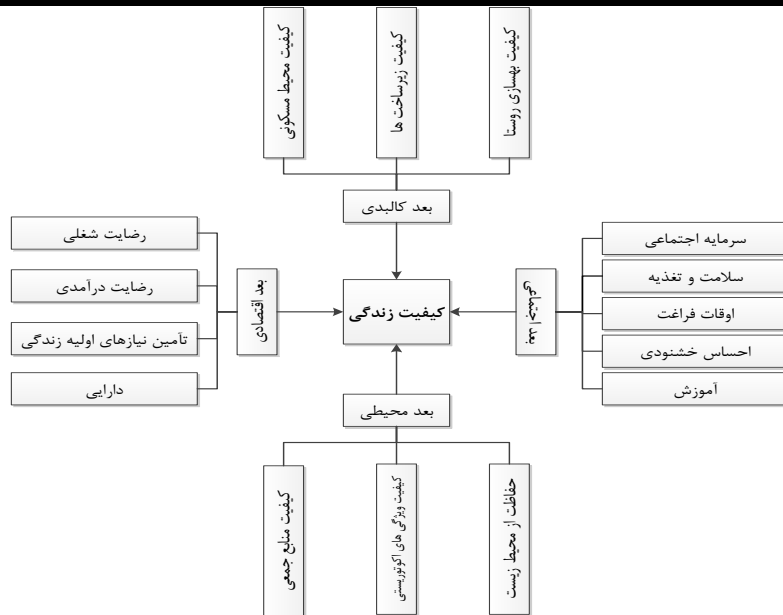
تجهیزات زندگی، کیفیت و کمیت مسکن، دسترسی به اعتبارات و سطح تحصیلات" استفاده نمودند. فرجی‌سیکبار و همکاران (۱۳۹۱) نیز پژوهشی را با عنوان سنجش کیفیت زندگی در مناطق روستایی در دهستان آق‌بلاغ، استان زنجان با استفاده از روش ترکیبی وایکور و AHP انجام دادند. نتایج تحقیق آنها نشان‌دهنده وجود تفاوت فضایی به لحاظ کیفیت زندگی در میان روستاییان مورد مطالعه بود.

جمع‌بندی پیشینه‌ی تحقیق و مبانی نظری نشان می‌دهد که شاخص‌های "کیفیت محیط مسکونی؛ کیفیت زیرساخت‌ها، کیفیت بهسازی روستا؛ سرمایه اجتماعی؛ سلامت و تغذیه؛ اوقات فراغت؛ احساس خشنودی؛ آموزش؛ رضایت شغلی؛ رضایت درآمدی؛ تأمین نیازهای اولیه‌ی زندگی؛ دارایی‌ها؛ حفاظت از محیط زیست؛ کیفیت ویژگی‌های گردشگری طبیعی روستا؛ و کیفیت منابع جمعی" از مهمترین شاخص‌های سنجش کیفیت زندگی در مناطق روستایی می‌باشند، که در قالب چارچوب

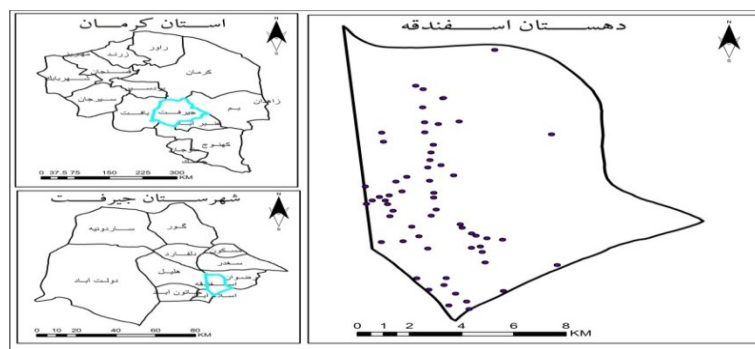

(نگاره‌ی ۱- اجزای کیفیت زندگی)

(منبع: مولوی، ۱۳۸۸؛ Van Kamp, 2003)

نگاره‌ی، ۲- چارچوب مفهومی پژوهش

نقشه ۱- موقعیت جغرافیایی دهستان اسفندقه، از توابع بخش مرکزی شهرستان جیرفت، (ترسیم: نگارندگان)

روش پژوهش

در این پژوهش، داده‌های مورد نیاز از طریق مطالعات میدانی و به‌وسیله‌ی طراحی پرسش‌نامه جمع‌آوری شد. همچنین به منظور تعیین روایی پرسش‌نامه از روش روایی صوری استفاده گردید، که با استفاده از نظرات استادان و متخصصان دانشگاهی به‌دست آمد. جهت تعیین پایایی پرسش‌نامه، مطالعه راهنما (۳۰ پرسش‌نامه) انجام شد که محاسبه آماره آلفای کرونباخ به‌دست آمده از آن (۰/۸۲۵ - ۰/۶۲۵)، حاکی از اعتبار پرسش‌نامه‌ی طراحی شده بود. برای سنجش کیفیت زندگی در روستاهای مورد مطالعه، از شاخص‌های کیفیت زندگی که در چارچوب مفهومی پژوهش معرفی گردید، استفاده شد. تعاریف عملیاتی شاخص‌های مورد نظر که در حقیقت، بخش‌های مختلف پرسش‌نامه پژوهش هستند، در جدول ۳ ارائه شده است.

پژوهش حاضر به لحاظ هدف، تحقیقی کاربردی، از نظر نحوه‌ی جمع‌آوری داده‌ها، از فنّ پیمایش و از لحاظ تجزیه و تحلیل داده‌ها، از پارادایمی کمی بهره گرفته است. جامعه آماری پژوهش حاضر، نواحی روستایی بالای ده خانوار دهستان اسفندقه، از توابع بخش مرکزی شهرستان جیرفت بودند که شامل ۳۴ روستا می‌باشد. برای تعیین حجم نمونه‌ی خانوار، از طریق جدول برآورد حجم نمونه کرجسی و مورگان (Krejcie & Morgan, 2002) از میان ۳۲۲۸ خانوار ساکن در منطقه‌ی مورد مطالعه، با سطح خطای پنج درصد، حجم نمونه ۳۴۳ خانوار محاسبه شد و در هر روستا با توجه به جمعیت، تعدادی از سرپرستان خانوارها به‌صورت طبقه‌ای با انتساب متناسب انتخاب و مطالعه شدند، یعنی واحد تحلیل در این پژوهش سرپرستان خانوارها بود (جدول ۲).

ارزیابی کیفیت زندگی مناطق روستایی با استفاده از تاکسونومی عددی (مورد مطالعه: دهستان اسفندقه...)

جدول ۲- حجم نمونه به تفکیک روستاهای مورد مطالعه‌ی پژوهش

نام روستا	جمعیت*	جامعه و نمونه		نام روستا	جمعیت	جامعه و نمونه	
		خانوار*	نمونه			خانوار	نمونه
زیارت حضرت عباس	۵۶	۲۲	۸	عشرت آباد	۴۳	۱۲	۵
سرگز	۴۲۹	۱۲۶	۱۵	فردوس	۸۳۰	۲۳۱	۲۰
شورآباد	۷۷	۲۰	۸	باغ نایب	۵۰	۱۰	۵
قنات نو	۱۵۱	۳۸	۱۰	بغیوئیه	۱۱۴	۲۹	۸
کنارروبیه	۱۴۵	۴۳	۱۰	جنت	۷۹	۲۰	۸
محمدآباد ۲	۹۶	۲۸	۸	جورگان	۱۰۵	۲۴	۸
انگرچاله	۹۵	۲۱	۸	دولتآباد	۵۵۳۴	۱۲۸۳	۲۴
خمروتوئیه	۳۷	۱۱	۵	گودرزان	۱۱۶	۳۸	۱۰
دره بمی	۶۰	۱۲	۵	کوران	۱۴۶	۳۵	۸
دوغ آباد	۷۷	۲۱	۸	آبشور	۷۴۰	۲۰۳	۲۰
ده نظام	۴۶	۱۲	۵	چناران ۲	۱۷۳	۴۱	۱۰
سرخو علیا	۵۴	۱۳	۵	حسین آباد	۱۲۶۳	۳۴۰	۲۰
سنگوئیه	۴۳۵	۱۱۳	۱۵	قرقوئیه	۳۲۷	۸۰	۱۰
عباس آباد	۳۸۰	۱۰۰	۱۵	گلوبیه	۷۰	۱۹	۸
فتح آباد	۲۳۲	۶۳	۱۰	کنارخونی	۵۲	۲۵	۸
نازدشت	۱۲۰	۲۸	۸	دوزخ دره	۹۷	۲۵	۸
تاج آباد	۲۴۰	۶۸	۱۰	جمع کل	۱۲۷۳۴	۳۲۲۸	۳۴۳
چمک	۲۶۵	۷۴	۱۰				

* منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰

جدول ۳- نحوه‌ی سنجش شاخص‌های پژوهش

شاخص	تعریف عملیاتی	ضریب پایایی کرونباخ
رضایت شغلی	برای سنجش این شاخص از پنج سؤال در قالب طیف پنج گزینه‌ای لیکرت (خیلی کم، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد) استفاده شد که عبارتند از: رضایت از شغل فعلی، رضایت از موقعیت اجتماعی شغل فعلی، رضایت از ادامه شغل فعلی توسط فرزندان، میزان تمایل به تغییر شغل و دوست داشتن کار.	۰/۷۸
رضایت درآمدی	رضایت درآمدی در قالب طیف لیکرت و با شش سؤال سنجیده شد که عبارتند از: متناسب بودن درآمد با زحمت، برآورد ساختن نیازهای اساسی همچون غذا، پوشاک، امکان تعویض وسایل فرسوده منزل با توجه به درآمد، امکان سفر مسافرتی - زیارتی و هزینه تحصیل فرزند در یک دانشگاه غیر دولتی.	۰/۷۶۹
سرمایه اجتماعی	برای سنجش این شاخص از نه سؤال در قالب طیف پنج گزینه‌ای لیکرت که عبارتند از: ۱- این روزها مردم بیشتر به فکر خودشان هستند و کمتر با یکدیگر رفت و آمد دارند؛ ۲- در فصل کار اهالی روستا به یکدیگر کمک می‌کنند؛ ۳- اهالی این روستا همیشه بر سر برخی از مسائل جزئی با یکدیگر بگومگو می‌کنند؛ ۴- در این روستا نزاع و اختلافات طایفه‌ای وجود دارد؛ ۵- مردم این روستا بسیار قابل اعتماد هستند؛ ۶- با هم همدل و متحد هستند؛ ۷- با ادارات دولتی (کشاورزی، آب، منابع طبیعی و ...) همکاری و ارتباط نزدیکی دارند؛ ۸- به اکثر هم روستایی‌های خود اعتماد دارند؛ ۹- در اغلب تعاونی‌ها و یا تشکلهایی که منفعتی برای روستا دارد، عضو می‌شوند؛ استفاده شده است. (اقتباس از نوری پور و نوری، ۱۳۹۱).	۰/۸۲۵
سلامت و تغذیه	برای سنجش این شاخص از چهار گویه در قالب طیف لیکرت بهره گرفته شد که عبارتند از: مصرف هفتگی مواد پروتئینی (گوشت و ماهی) در برنامه غذایی؛ مصرف هفتگی میوه و سبزیجات در برنامه غذایی؛ بهره‌مندی از خدمات درمانی و بهداشتی (خانه بهداشت، درمانگاه)، میزان رضایت از خدمات بهداشتی درمانی.	۰/۶۸۲

ادامه جدول ۳- نحوه‌ی سنجش شاخص‌های پژوهش

شاخص	تعریف عملیاتی	ضریب پایایی کرونباخ
اوقات فراغت	برای سنجش این شاخص از سه گویه در قالب طیف لیکرت بهره گرفته شد که عبارتند از: امکانات مناسب ورزشی در سطح روستا، امکانات مناسب فرهنگی هنری (کتابخانه، مسجد)، مسافرت سالانه به همراه خانواده.	۰/۶۹۴
رفاه اجتماعی	برای سنجش این شاخص از نه سؤال در حیطه‌ی امید به آینده برای خود و فرزندان، کیفیت نیازهای تغذیه‌ی، رضایت از جایگاه و موقعیتی اجتماعی، رضایت از ارتباط و معاشرتی با دیگران، رضایت از زندگی در روستا، رضایت و خشنودی از زندگی و احساس امنیت در زندگی در قالب طیف پنج گزینه‌ای لیکرت (خیلی کم، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد) استفاده شده است (بر اساس شاخص رفاه اجتماعی ونکلی، ۲۰۰۲).	۰/۸۱۴
آموزش	برای سنجش این شاخص از چهار گویه در قالب طیف لیکرت بهره گرفته شد که عبارتند از: مدارس نوساز و با کیفیت مناسب؛ دسترسی آسان کودکان و نوجوانان به مدارس؛ میزان رضایت از تجهیزات آموزشی و آزمایشگاهی مدارس، استفاده از معلمان باتجربه و خوب در سطح مدارس روستا.	۰/۶۴۵
کیفیت محیط مسکونی	برای سنجش این شاخص از شش گویه در قالب طیف لیکرت بهره گرفته شد که عبارتند از: احساس امنیت در برابر سواخ طبیعی؛ تمیز و بهداشتی بودن؛ تناسب تعداد اتاق‌ها و افراد خانواده؛ دارای امکانات آب و برق؛ استفاده از سیستم سرمایشی، حمام و دستشویی بهداشتی و استفاده از مصالح مرغوب در ساخت واحد مسکونی.	۰/۶۷۸
کیفیت زیرساخت‌ها	برای سنجش این شاخص از هشت گویه استفاده شد که عبارتند از: دسترسی به راه ارتباطی مناسب؛ دسترسی به وسایل حمل و نقل عمومی، دسترسی به آب آشامیدنی سالم؛ دسترسی به خدمت مالی و اعتباری (بانک)؛ وضعیت روستا از لحاظ آنتن‌دهی تلویزیون؛ دسترسی به جایگاه توزیع مواد سوختی، دسترسی به شبکه برق رسانی و رضایت از کیفیت آن؛ وضعیت روستا از لحاظ آنتن‌دهی تلفن همراه.	۰/۶۵۱
کیفیت بهسازی روستا	برای سنجش شاخص بهسازی محیط روستا از چهار شاخص بهره گرفته شد که عبارتند از: کوچ‌بندی و خیابان کشی؛ زهکشی معابر؛ شب‌دهی به معابر و هدایت آب‌های سطحی؛ رضایت از روشنایی روستا در شب؛ رضایت از سطل آشغال موجود در روستا؛ جمع‌آوری به موقع زباله از سطح روستا؛ توجه به مکان مناسب جمع‌آوری فاضلاب خانگی، بوی بد فاضلاب در سطح روستا	۰/۶۳۸
کیفیت منابع جمعی	این شاخص با چهار گویه در قالب طیف پنج گزینه‌ای لیکرت سنجیده شد که عبارتند از: آلودگی آب-های زیرزمینی، لطافت و پاکیزگی هوا، تخریب و فرسایش خاک؛ میزان سرو صدا در سطح روستا	۰/۶۲۵
کیفیت ویژگی‌های اکوتوریستی روستا	برای سنجش این شاخص از ۵ گویه در قالب طیف لیکرت استفاده شد که عبارتند از: جنگل و درختان در اطراف روستا؛ رودخانه؛ آبشار؛ مراتع و پوشش گیاهی اطراف روستا؛ مناظر دیدنی توریستی.	۰/۶۵۲
حفاظت از محیط زیست	جهت محاسبه این شاخص هفت سؤال در قالب طیف لیکرت طراحی گردید که عبارتند از: مشارکت در پاک‌سازی محیط زیست؛ حفظ محیط زیست روستا به منظور تداوم بخشیدن به حیاط و بقایای منابع طبیعی؛ جلوگیری از تخریب مکان‌های تاریخی و طبیعی؛ تلاش در جهت زیباسازی محیط روستا؛ جلوگیری از آلودگی آب و خاک در روستا؛ حفظ و نگهداری از پوشش گیاهی و جنگل‌های واقع در حریم روستا؛ و حفظ و نگهداری از منابع آبی سطحی و زیر زمینی واقع در حریم روستا	۰/۷۴۹
تأمین نیازهای اولیه‌ی زندگی	برای سنجش این شاخص از چهار گویه در قالب طیف لیکرت بهره گرفته شد که عبارتند از: میزان توانایی تأمین مسکن مناسب برای خانواده؛ میزان توانایی تأمین پوشاک مناسب برای افراد تحت تکفل؛ توانایی تأمین غذای مناسب و با کیفیت مناسب برای افراد تحت تکفل؛ توانایی تأمین امکانات بهداشتی و درمانی برای افراد تحت تکفل.	۰/۶۵۹
دارایی	برای محاسبه این شاخص از ۵ زیر شاخص ۱- ابزارآلات و ماشین آلات کشاورزی، ۲- وسایل نقلیه، ۳- وسایل ضروری زندگی، ۴- تعداد دام و ۵- میزان اراضی تحت مالکیت استفاده شد، و با استفاده از مطالعه (شاهرخی ساردو و نوری‌پور، ۱۳۹۲) کمینه و بیشینه‌ی هر زیرشاخص مشخص و با استفاده از فرمول استاندارد سازی فازی در بازه‌ی صفر و یک قرار گرفتند، و در نهایت میانگین این پنج شاخص به عنوان شاخص دارایی معرفی گردید.	-

مرحله اول: تشکیل ماتریس تصمیم مکانی: به فرض، m گزینه و n شاخص وجود دارد. در اینجا گزینه‌های مختلف با a_i نشان داده می‌شوند، برای انتخاب هر گزینه، مجموعه‌ای از معیارها وجود دارد که مقدار آن به صورت

در این پژوهش برای سنجش کیفیت زندگی در منطقه‌ی مورد مطالعه از روش تاکسونومی عددی با استفاده از نرم‌افزار MATLAB 7.10 استفاده شد. کریمی (۱۳۹۱) مراحل به‌کارگیری این روش را به شرح زیر معرفی می‌کند:

ارزیابی کیفیت زندگی مناطق روستایی با استفاده از تاکسونومی عددی (مورد مطالعه: دهستان اسفندقه...)

مرحله‌ی ششم: محاسبه سر مشق توسعه Ci_o ؛ در این مرحله، فاصله‌ی فعالیت یا منطقه‌ی آم از شاخص ایده‌آل که در مرحله‌ی پنجم به دست آمد، تعیین می‌شود. فاصله‌ی گزینه‌ی آم از ایده‌آل با فرمول زیر محاسبه می‌شود: (رابطه ۵)

$$Ci_o = \sqrt{\sum (D_i - D_o)^2}$$

Ci_o = سر مشق توسعه؛ Di = اعداد موجود در ماتریس Z و Do = اعداد ایده‌آل هر ستون ماتریس Z

مرحله‌ی هفتم: محاسبه Fi (رتبه‌بندی نهایی)؛ در این مرحله حد بالای سر مشق توسعه (Co) از رابطه زیر بدست می‌آید: (رابطه ۶)

$$Co = Cio + 2sd_{Cio}$$

Ci_o میانگین سر مشق توسعه و sd انحراف معیار سر مشق توسعه سپس با استفاده از فرمول ۷، مقادیر Fi (درجه‌ی کیفیت زندگی) برای هر روستا محاسبه می‌گردد. درجه‌ی هر مکان بین "صفر و یک" در نوسان است. هر قدر به صفر نزدیک‌تر باشد، آن مکان کیفیت زندگی بالا و هر قدر به یک نزدیک‌تر باشد کیفیت زندگی پایین است. (رابطه ۷)

$$Fi = \frac{Cio}{Co}$$

D = میانگین ستون کوچکترین فواصل؛ و sd = بیانگر انحراف معیار همان ستون.

حال اگر روستایی یا منطقه‌ای در فواصل حد بالا و پایین قرار نگیرد، از تحلیل حذف و دوباره عملیات صورت گرفته تکرار می‌گردد تا وقتی که همه مناطق در فواصل حد بالا و پایین قرار گیرند.

یافته‌ها و بحث

در این قسمت، نخست به وضعیت‌سنجی و اولویت‌بندی شاخص‌های متعارف کیفیت زندگی در منطقه مورد مطالعه پرداخته شده است و سپس سنجش کیفیت زندگی مناطق روستایی دهستان اسفندقه ارائه شده است. وضعیت‌سنجی و اولویت‌بندی شاخص‌های متعارف کیفیت زندگی در دهستان اسفندقه

a_{ij} نشان داده می‌شود، به عبارتی a_{ij} مقدار شاخص آم می‌باشد.

مرحله‌ی دوم: استاندارد نمودن داده‌ها و تشکیل ماتریس استاندارد؛ تشکیل ماتریس استاندارد از رابطه زیر قابل اجرا می‌باشد:

$$Z = \frac{X_i - X}{Sd} \quad \text{رابطه (۱)}$$

Z = شاخص استاندارد آم در واحد آم؛ X_i = شاخص آم در واحد آم؛ X = میانگین شاخص آم؛ و Sd = انحراف معیار شاخص

مرحله‌ی سوم: محاسبه فواصل مرکب و تشکیل ماتریس فواصل مرکب؛ در این مرحله با توجه به اعداد استاندارد شده در ماتریس استاندارد Z ، فواصل مرکب بین فعالیت‌های مختلف n گانه (روستاها)، برای شاخص‌های m گانه، به دست می‌آید. با استفاده از رابطه‌ی ۲ فواصل هر یک از فعالیت‌های n گانه را محاسبه می‌شود:

$$d_{ab} = \sqrt{\sum (Z_a - Z_b)^2} \quad \text{رابطه (۲)}$$

d_{ab} = نمایانگر فاصله بین دو منطقه؛ a و b = بیانگر دو منطقه؛ Z_a = داده‌های استاندارد شده منطقه‌ی a و Z_b = داده‌های استاندارد شده منطقه b

مرحله‌ی چهارم: تعیین کوتاه‌ترین فاصله و تشخیص بخش‌های همگن؛ تعیین کوتاه‌ترین فواصل هر عنصر ماتریس نشان دهنده‌ی فاصله بین هر دو فعالیت در شاخص مورد نظر است. در این ماتریس، در هر سطر، کوتاه‌ترین فاصله‌ی بین دو فعالیت مشخص می‌گردد و در ستونی جداگانه نوشته می‌شود. سپس، میانگین و انحراف فعالیت‌های همگن، فواصل حد بالا (d^+) و حد پایین (d^-) طبق معادله‌ی زیر، محاسبه می‌گردد:

$$d^- = D - 2Sd_o \quad \text{رابطه (۳)}$$

$$d^+ = D + 2Sd_o \quad \text{رابطه (۴)}$$

مرحله‌ی پنجم: تعیین ایده‌آل برای هر شاخص؛ بعد از اینکه مناطق همگن مشخص شدند، مرحله‌ی پنجم از روش تاکسونومی آغاز می‌شود. در ماتریس استاندارد، برای تک شاخص‌ها، مورد ایده‌آل (بیشترین مقدار برای هر شاخص) در نظر گرفته می‌شود؛ و پس از یافتن مقادیر ایده‌آل برای تک تک فعالیت‌ها، برخورداری مطلوب برای هر فعالیت را محاسبه شده و در قالب یک بردار سطری ذخیره می‌گردد.

ارزیابی کیفیت زندگی مناطق روستایی با استفاده از تاکسونومی عددی (مورد مطالعه: دهستان اسفندقه...

رضایت از ویژگی‌های اکوتوریستی با توجه به نتایج آزمون t تک نمونه‌ای از حد متوسط پایین‌تر هستند، که این تفاوت معنادار است و می‌توان ادعان داشت که مناطق روستایی مورد مطالعه از لحاظ شاخص‌های مذکور در وضعیت نامناسبی قرار دارند. علاوه بر آن شاخص‌های رضایت شغلی، حفاظت از محیط زیست و بهسازی محیط روستا با حد متوسط شاخص‌ها، تفاوت معناداری ندارد که مبین آن است که این شاخص‌ها در وضعیت متوسطی قرار دارند.

سنجش کیفیت زندگی مناطق روستایی دهستان اسفندقه

همانطور که بیان شد هدف اصلی پژوهش حاضر، سنجش و ارزیابی سطح کیفیت زندگی در مناطق روستایی دهستان اسفندقه بود. برای این منظور از روش تاکسونومی عددی بهره گرفته شد. بنابراین، ابتدا ماتریس تصمیم مکانی ایجاد گردید (جدول ۵). سپس در مرحله‌ی بعد، به‌منظور حذف اثر واحدهای متفاوت و امکان‌پذیر بودن انجام عملیات جبری روی شاخص‌ها، ماتریس تصمیم مکانی، استاندارد می‌گردد (جدول ۶).

یافته‌های جدول، ۴ نشان می‌دهد که، شاخص تأمین نیازهای اولیه‌ی زندگی با میانگین ۳/۴۰ و ضریب پراکندگی ۰/۰۷ و احساس خشنودی با میانگین ۳/۲۶ و ضریب پراکندگی ۰/۰۷ و رضایت درآمدی با میانگین ۳/۱۱ و ضریب پراکندگی ۰/۱۰ در وضعیت مناسب‌تری نسبت به شاخص‌های دیگر قرار دارند. همچنین روستاهای مورد مطالعه از لحاظ شاخص رضایت از ویژگی‌های گردشگری طبیعی با میانگین ۲/۲۹ و ضریب پراکندگی ۰/۴۶ و شاخص کیفیت منابع جمعی با میانگین ۲/۱۴ و ضریب پراکندگی ۰/۴۷ از وضعیت نامناسبی برخوردار هستند. همچنین یافته‌های حاصل آزمون t تک نمونه‌ای در جدول ۴، بیانگر آن است که مناطق روستایی مورد مطالعه از لحاظ میانگین وضعیت موجود شاخص‌های رضایت درآمدی، تأمین نیازهای اولیه‌ی زندگی، دارایی، سرمایه اجتماعی سلامت و تغذیه، احساس خشنودی، مسکن و زیرساخت از حد متوسط بالاتر هستند و این تفاوت از لحاظ آماری معنادار است. بنابراین، می‌توان ادعان داشت که روستاهای مورد مطالعه از لحاظ شاخص‌های مذکور در وضعیت مناسبی قرار دارند و شاخص‌های اوقات فراغت، آموزش، کیفیت منابع جمعی و

جدول ۴- تبیین وضعیت موجود شاخص‌های کیفیت زندگی مناطق روستایی دهستان اسفندقه و اولویت‌بندی آن‌ها

شاخص	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	رتبه	توصیف وضعیت شاخص‌ها		
					حد متوسط	اختلاف میانگین	t
رضایت شغلی	۳/۰۵	۰/۳۵	۰/۱۲	۶	۳	۰/۰۵	۰/۴۲۰
رضایت درآمدی	۳/۱۱	۰/۳۰	۰/۱۰	۳	۳	۰/۱۱	۰/۰۳۴
تأمین نیازهای اولیه	۳/۴۰	۰/۲۳	۰/۰۷	۱	۳	۰/۴۰	۰/۰۰۰
دارایی	۰/۵۹	۰/۰۷	۰/۱۳	۷	۰/۵	۰/۰۸۶	۰/۰۰۰
سرمایه‌ی اجتماعی	۳/۳۴	۰/۳۵	۰/۱۱	۵	۳	۰/۳۴	۰/۰۰۰
سلامت و تغذیه	۳/۲۲	۰/۵۹	۰/۱۸	۱۱	۳	۰/۲۲	۰/۰۳۵
اوقات فراغت	۲/۳۷	۰/۸۷	۰/۳۷	۱۳	۳	-۰/۶۳	۰/۰۰۰
احساس خشنودی	۳/۲۶	۰/۲۳	۰/۰۷	۲	۳	۰/۲۶	۰/۰۰۰
آموزش	۲/۴۴	۰/۸۵	۰/۳۵	۱۲	۳	-۰/۵۶	۰/۰۰۰
کیفیت منابع جمعی	۲/۱۴	۱/۰۰	۰/۴۷	۱۵	۳	-۰/۸۶	۰/۰۰۰
رضایت از ویژگی‌های گردشگری طبیعی	۲/۲۹	۱/۰۵	۰/۴۶	۱۴	۳	-۰/۷۱	۰/۰۰۰
حفاظت از محیط زیست	۳/۱۲	۰/۴۲	۰/۱۳	۸	۳	۰/۱۲	۰/۰۹۶
مسکن	۳/۴۷	۰/۳۴	۰/۱۰	۴	۳	۰/۴۷	۰/۰۰۰
زیرساخت	۳/۳۵	۰/۴۸	۰/۱۴	۹	۳	۰/۳۵	۰/۰۰۰
بهسازی محیط روستا	۳/۱۵	۰/۵۲	۰/۱۷	۱۰	۳	۰/۱۵	۰/۱۱۰

ارزیابی کیفیت زندگی مناطق روستایی با استفاده از تاکسونومی عددی (مورد مطالعه: دهستان اسفندقه...)

جدول ۵- ماتریس تصمیم مکانی (داده‌های خام)

بهبودی	زیرساخت	مسکن	حفاظت از محیط زیست	کیفیت آکوتوریستی	کیفیت منابع جمعی	آموزش	احساس خشنودی	اوقات فراغت	سلامت و تغذیه	سرمایه‌های اجتماعی	دارایی	نیازهای اولیه	رضایت درآمدی	شاخص	
														رضایت شعلی	روستا
۲/۵	۲/۷۸	۲/۶۵	۲/۷۵	۲/۱۱	۲/۱۲	۲/۲۸	۳/۴۱	۲/۲۱	۳/۷	۳/۲۸	-۰/۵۷	۳/۶۷	۳/۱۵	۲/۷۳	زیارت حضرت عباس
۳/۵۷	۳/۹۱	۳/۵۴	۳/۲۹	۳/۱۲	۳/۱۵	۳/۷۸	۳/۶۳	۳/۲۳	۳/۹	۳/۷۱	-۰/۶۴	۳/۸۵	۳/۴۱	۳/۲۴	سرگز
۲/۸۱	۲/۵۹	۳/۰۲	۳/۱۸	۱/۹۹	۱/۴۴	۲/۹۹	۳/۲۳	۱/۱۳	۲/۹۱	۳/۴۹	-۰/۵۹	۳/۲۹	۳/۱۶	۳/۰۲	شورآباد
۳/۱۵	۳/۷۹	۳/۵۷	۳/۲۷	۱/۳۴	۱/۵۶	۲/۹۹	۳/۱۹	۲/۷۷	۳/۱۲	۳/۷۹	-۰/۶۱	۳/۲۴	۳/۱۴	۳/۱۳	قنات نو
۳/۲۴	۳/۵۴	۳/۵۵	۳/۲۴	۲	۱/۷۷	۲/۵۶	۳/۳۵	۳/۱۲	۳/۲۸	۳/۵۴	-۰/۴۹	۳/۴۹	۳/۲۱	۲/۹۲	کناررویه
۳/۱۸	۳/۳۷	۳/۷۶	۲/۸۰	۱/۵۶	۱/۴۵	۳/۱۲	۳/۶۹	۳/۱۳	۲/۹۸	۳/۳۷	-۰/۷۲	۳/۸۷	۳/۵۰	۳/۱۴	محمدآباد ۲
۲/۶۷	۲/۸۴	۳/۲۲	۲/۷۹	۱/۹۸	۱	۲/۸۷	۲/۷۷	۲/۱۴	۲/۹۱	۳/۲۴	-۰/۴۸	۳/۲۸	۲/۲۵	۲/۹۲	انگرچاله
۲/۵۹	۲/۹۸	۳/۲۵	۲/۱۷	۱	۱	۱/۹۷	۳/۰۶	۱/۱۴	۳/۱	۲/۹۸	-۰/۵۴	۳/۱۸	۲/۹۳	۲/۸۵	خمروتوئیه
۲/۸۷	۲/۸۰	۳/۱۸	۲/۱۶	۱	۱	۱/۲۳	۲/۷۷	۱/۱۲	۳/۱۴	۲/۸۰	-۰/۴۹	۲/۹۳	۲/۶۰	۲/۶۸	دره بمی
۲/۹۸	۳/۱۵	۳/۳۵	۳/۴۱	۱/۶۷	۱/۸۷	۲/۱۲	۳/۳۵	۲/۱۱	۲/۹۷	۳/۱۵	-۰/۵۳	۳/۴۳	۳/۲۷	۳/۲۵	دوغ آباد
۲/۴۸	۲/۹۸	۳/۴۲	۳/۲۵	۱	۱/۱۱	۱/۲۳	۲/۷۰	۱/۱۱	۲/۷۶	۲/۹۸	-۰/۵۴	۳/۱۴	۲/۲۷	۲/۴۵	ده نظام
۲/۵۹	۳/۳۳	۳/۳۱	۳/۴۹	۱/۲۶	۱/۳۴	۱/۴۵	۳/۲۰	۱/۱۲	۲/۹	۳/۳۳	-۰/۶۳	۳/۴۷	۲/۹۳	۳/۲۱	سرخو علیا
۳/۱۷	۳/۵۴	۳/۴۹	۳/۱۴	۲/۴۵	۲/۷۷	۲/۸۷	۳/۳۳	۲/۵۶	۳/۱۱	۳/۵۴	-۰/۶۳	۳/۳۹	۳/۲۷	۳/۱۹	سنگوئیه
۳/۷۲	۳/۸۹	۳/۵۷	۳/۵۰	۲/۹۹	۳/۱۳	۳/۱۳	۳/۳۶	۲/۸۹	۳/۹۸	۳/۶۹	-۰/۵۸	۳/۵۸	۳/۱۴	۳/۵۷	عباس آباد
۳/۴۸	۳/۵۷	۳/۶۸	۳/۷۴	۲/۸۷	۲/۸۷	۲/۷۵	۳/۳۱	۲/۵۹	۳/۱	۳/۵۷	-۰/۶۴	۳/۵۴	۳/۰۸	۳/۱۸	فتح آباد
۲/۵۴	۳/۲۵	۳/۳۸	۲/۶۸	۱/۳۴	۱/۴۳	۲/۱۳	۳/۱۹	۲/۵۶	۲/۳۸	۳/۲۵	-۰/۴۸	۳/۴۵	۲/۹۳	۲/۶۸	نازدشت
۳/۶۵	۳/۸۷	۳/۸۴	۳/۳۸	۳/۶۵	۳/۴۵	۳/۱۲	۳/۴۰	۲/۷۸	۳/۹	۳/۹۱	-۰/۶۵	۳/۵۸	۳/۲۱	۳/۴۷	تاج آباد
۴/۱۲	۳/۹۵	۳/۹۷	۳/۴۱	۳/۶۷	۳/۲۳	۳	۳/۴۱	۳/۱۳	۳/۸۳	۳/۶۲	-۰/۶۸	۳/۶۴	۳/۱۸	۳/۲۶	چمک
۲/۸۷	۳/۲۵	۳/۱۴	۳/۲۱	۱	۱/۴۳	۱/۱۲	۳/۱۱	۲/۱۱	۲/۸۴	۳/۲۵	-۰/۴۳	۳/۰۲	۳/۱۹	۳/۳۴	عشرت آباد
۳/۹۵	۴/۱۲	۴/۱۹	۳/۵۲	۳/۹۸	۴/۱	۳/۴۵	۳/۳۹	۳/۹۹	۴/۱	۳/۵۹	-۰/۶۹	۳/۵۱	۳/۲۷	۳/۳۸	فردوس
۲/۱۹	۲/۹۸	۳/۲۹	۲/۸۶	۱	۱	۱	۳/۰۱	۱/۱۱	۲/۱	۲/۹۸	-۰/۵۶	۳/۱۷	۲/۸۴	۲/۵۹	باغ نایب
۳/۱۷	۳/۱۸	۳/۱۳	۳/۲۱	۱/۳۴	۲/۱۱	۲/۴۸	۳/۲۴	۱/۸۹	۲/۸	۳/۱۸	-۰/۵۸	۳/۲۶	۳/۲۱	۳/۱۳	بغغوئیه
۳/۱۴	۳/۱۹	۳/۱۷	۳/۸۶	۲/۷۶	۲/۱۴	۱/۷۶	۳/۳۷	۳/۱۳	۲/۹۹	۳/۱۹	-۰/۶۴۵	۳/۴۸	۳/۲۶	۳/۱۷	جنت
۳/۱۲	۳/۳۵	۳/۴۳	۳/۱۷	۲/۴۵	۲/۱۱	۱/۹۸	۲/۹۳	۱/۹۹	۳	۳/۳۵	-۰/۵۷۸	۲/۹۳	۲/۹۳	۲/۵۳	جورگان
۴/۱۵	۴/۲۴	۴/۳۷	۳/۳۲	۴/۲۳	۴/۲۴	۴/۲۱	۳/۶۱	۴/۲۳	۴/۸۶	۳/۶۹	-۰/۷۳	۳/۶۱	۳/۶۰	۳/۸۷	دولتآباد
۳/۶۹	۳/۸۲	۳/۵۷	۳/۲۱	۳/۷۸	۳	۳/۱۴	۳/۳۶	۲/۶۷	۳/۲۶	۳/۵۲	-۰/۶۲	۳/۴۲	۳/۲۹	۳/۱۷	گودرزان
۳/۴۲	۲/۴۵	۳/۱۴	۳/۳۸	۲/۴۵	۱	۱/۸۷	۳/۳۸	۲/۸۹	۳/۱۲	۲/۴۵	-۰/۵۴	۳/۳۷	۳/۳۸	۳/۱۴	کوران
۳/۱۸	۳/۴۹	۳/۴۷	۳/۳۷	۳/۵۶	۳/۷۶	۳/۱۳	۳/۴۶	۴/۸۹	۴/۱۲	۳/۶۹	-۰/۶۳	۳/۴۴	۳/۴۷	۳/۴	آبشور
۳/۶۴	۳/۶۸	۳/۵۹	۳/۳۲	۳/۴۵	۲/۸۹	۱/۷۶	۳/۳۵	۲/۱۴	۳/۲۳	۳/۶۸	-۰/۵۹	۳/۵۱	۳/۱۹	۲/۸۹	چناران ۲
۳/۸۵	۳/۹۴	۳/۸۷	۳/۴۷	۴	۳/۵۶	۳/۹۷	۳/۳۸	۳/۳۴	۴/۱۴	۳/۴۴	-۰/۶۷	۳/۴۸	۳/۲۸	۳/۳۷	حسین آباد
۳/۵۱	۳/۳۴	۳/۷۸	۳/۱۲	۲/۵۶	۱/۴۵	۱/۳۲	۳/۲۱	۲/۵۹	۲/۷۶	۳/۳۴	-۰/۶۲	۳/۲۹	۳/۱۲	۳/۲۸	قرقوئیه
۲/۴۶	۲/۳۶	۳/۲۴	۲/۲۴	۲/۱۲	۱/۶۷	۱/۷۷	۲/۹۶	۱/۲۳	۲/۵۷	۲/۳۶	-۰/۴۶	۳/۱۳	۲/۷۹	۲/۳۹	گلوبیه
۲/۷۳	۳/۰۷	۳/۳۲	۲/۷۲	۱	۱/۵۹	۲/۱۲	۳/۳۷	۱/۸۹	۲/۹۸	۳/۰۷	-۰/۵۲	۳/۵۴	۳/۱۹	۲/۵۲	کنارخونی
۲/۹۶۱	۳/۴۱	۳/۴۶	۲/۵۴	۱/۳۴	۱/۱۲	۲/۱۳	۳/۲۴	۱/۵۴	۲/۶۷	۳/۴۱	-۰/۵۶	۳/۲۶	۳/۲۱	۲/۶۱	دوزخ دره

جدول ۶- ماتریس استاندارد داده‌های پژوهش

شاخص	روستا											
	رضایت شغلی	رضایت درآمدي	نیازهای اولیه	دارایی	سرمایه‌ی اجتماعی	سلامت و تغذیه	اوقات فراغت	احساس خوشنودی	.....	ح محیط زیست	مسکن	زیرساخت
زیارت حضرت عباس	-۰/۹	۰/۱	۱/۴	-۰/۲	-۰/۲	۰/۸	-۰/۲	۰/۷	.....	-۲/۴۱	-۱/۱۸	-۱/۲
سرگز	۰/۵	۱/۰	۲/۲	۰/۸	۱/۱	۱/۲	۱/۷	۱/۷	.....	۰/۲	۰/۲	۱/۲
شورآباد	-۰/۱	۰/۲	-۰/۴	۰/۱	۰/۴	-۰/۵	-۱/۴	-۰/۱	.....	۰/۱	-۱/۳	-۱/۶
قنات نو	۰/۲	۰/۱	-۰/۷	۰/۴	۱/۳	-۰/۲	۰/۵	-۰/۳	.....	۰/۴	۰/۳	۰/۹
کنارروییه	-۰/۴	۰/۳	۰/۵	-۱/۳	۰/۶	۰/۱	۰/۹	۰/۵	.....	۰/۳	۰/۳	۰/۴
محمدآباد ۲	۰/۳	۱/۳	۰/۴	۰/۵	۰/۱	-۰/۴	۰/۹	۱/۱	.....	-۰/۸	-۰/۱	-۰/۴
انگرچاله	-۰/۴	-۲/۹	-۰/۵	-۱/۴	-۰/۳	-۰/۵	-۰/۳	-۲/۱	.....	-۰/۷	-۰/۱	-۱/۱
⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮
قرقوئییه	۰/۳	۰/۶	۰/۲	۰/۵	۰/۵	۰/۱	۰/۳	۰/۵	.....	۰/۲	۰/۳	۱/۰
گلوبیه	-۱/۹	-۱/۱	-۱/۲	-۱/۷	-۲/۸	-۱/۱	-۱/۳	-۱/۳	.....	-۲/۱	-۰/۶	-۲/۱
کنارخونی	-۱/۵	۰/۳	۰/۷	-۰/۹	-۰/۷	-۰/۴	-۰/۵	۰/۵	.....	-۱/۰	-۰/۴	-۰/۶
دوزخ دره	-۱/۳	۰/۳	-۰/۶	-۰/۳	۰/۲	-۰/۹	-۰/۹	-۰/۱	.....	-۱/۴	۰/۰	۰/۱

انحراف معیار (۳/۰۲) آن محاسبه شده و در نهایت حد بالای سرمشق توسعه (Co) به دست می‌آید (جدول ۸). در آخرین گام، مقادیر سرمشق توسعه هر روستا بر حد بالای سرمشق توسعه (Co) محاسبه شده، تقسیم می‌شود و مقادیر درجه کیفیت زندگی روستاها (Fi) به دست می‌آید. مقادیر Fi را که الزاماً عددی بین "صفر و یک" خواهد بود، هر چه این عدد به صفر نزدیک باشند، نشانه فاصله کمتر روستای مورد نظر تا حد مطلوب کیفیت زندگی است از این رو، برای آنکه بتوان از این نتایج در مراحل بعدی تحلیل استفاده کرد، درجه کیفیت زندگی روستاها با استفاده از تبدیل (1 - Fi) به دست آمده‌اند. براین اساس، نتایج در جدول ۹ ارائه شده است. نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد که درجه‌ی کیفیت زندگی حاصل از روش تاکسونومی عددی در بین نواحی روستایی دهستان اسفندقه، برای روستای دولت‌آباد با ۰/۸۷ بالاترین و روستای گلوبیه با ۰/۰۸ پایین‌ترین درجه‌ی کیفیت زندگی را دارند. بدین ترتیب دامنه نوسان کیفیت زندگی مناطق روستایی اسفندقه ۰/۷۹ برآورد شده است. با توجه به جدول ۹ روستاهای "گلوبیه، شورآباد، انگرچاله، عشرت آباد، باغ نایب، ناز دشت، جورگان، کوران، خمروتویییه، دره بمی، ده نظام، سرخوعلیا، کنار خونی و دوزخ دره" روستاهای با کیفیت زندگی پایین و روستاهای "دولت‌آباد، فردوس، حسین‌آباد، عباس‌آباد، سنگوئییه و

با توجه به اعداد استاندارد شده، فواصل مرکب بین ۳۴ روستا از نظر ۱۵ شاخص به دست می‌آید (جدول ۷). در این ماتریس، در هر سطر، کوتاه‌ترین فاصله بین دو روستا مشخص می‌گردد و درستونی جداگانه نوشته می‌شود. سپس میانگین و انحراف معیار کوتاه‌ترین فاصله را محاسبه کرده، آنگاه برای مشخص کردن روستاهای همگن، فواصل حد بالا (d⁺) و حد پایین (d⁻) محاسبه می‌گردد. حال اگر روستایی یا منطقه‌ای در فواصل حد بالا و پایین قرار نگیرد از تحلیل حذف و دوباره عملیات صورت گرفته انجام می‌شود تا وقتی که همه مناطق در فواصل حد بالا و پایین قرار گیرند. طبق داده‌های پژوهش، میانگین کوتاه‌ترین فاصله (d) برابر با ۲/۳۷ و انحراف معیار آن ۰/۵۵ است؛ بنابراین خواهیم داشت:

$$d^+ = 2.37 + 2(0.55) = 3.48$$

$$d^- = 2.37 - 2(0.55) = 1.28$$

با مراجعه به ماتریس فواصل و مقایسه مقادیر آن، با این حدود در این مرحله روستایی از تحلیل حذف نشد. بنابراین، همه‌ی روستاهای مورد مطالعه همگن بودند. سپس در ماتریس استاندارد شده، موارد ایده‌آل (بیشترین مقدار هر شاخص) در نظر گرفته می‌شود و فاصله هر روستا از شاخص‌های ایده‌آل و سرمشق توسعه (Cio) محاسبه می‌گردد. در مرحله بعد میانگین سرمشق توسعه (۸/۴۲) و

ارزیابی کیفیت زندگی مناطق روستایی با استفاده از تاکسونومی عددی (مورد مطالعه: دهستان اسفندقه...

ضریب عددی بیشتر را نشان دهد بیانگر نابرابری بیشتر است. بنابراین ضریب دوگانگی محاسبه شده خود بیانگر وجود نابرابری و تفاوت درجهی کیفیت زندگی مناطق روستایی مورد مطالعه است. در مجموع نتایج پژوهش بیانگر آن است که، پراکنش فضایی کیفیت زندگی در منطقه‌ی مورد مطالعه در وضعیت متوازی نیست.

سرگز" روستاهای با کیفیت زندگی بالا معرفی می‌شوند. همچنین، نتایج پژوهش حاکی از وضعیت نامطلوب کیفیت زندگی (با میانگین ۰/۴۲ با دامنه‌ی صفر تا یک) در منطقه بود، به نحوی که اغلب روستاها (۴۱/۱ درصد) در سطح کیفیت زندگی متوسط و ۴۴/۱ درصد در سطح پایینی از کیفیت زندگی قرار دارند. به‌منظور بررسی توازن سطح کیفیت زندگی در منطقه‌ی مورد مطالعه از ضریب دوگانگی (ضریب پراکنندگی) بهره گرفته شد. هر چه این

جدول ۷- مقادیر فواصل اقلیدسی روستاهای مورد مطالعه

کوتاه‌ترین فاصله	شاخص												روستا
	دو‌زخ دره	کنارخونی	گلوبیه	قرقوئییه	حسین آباد	.....	محمدآباد ۲	کناررویییه	قنات نو	شورآباد	سرگز	زیارت حضرت عباس	
۳/۰	۵/۴	۴/۲	۴/۰	۵/۴	۷/۸	...	۳/۸	۴/۲	۵/۲	۳/۵	۵/۷	۰	زیارت حضرت عباس
۲/۵	۷/۱	۴/۹	۶/۷	۸/۸	۳/۵	...	۴/۶	۴/۲	۴/۷	۶/۲	۰	۵/۷	سرگز
۲/۲	۳/۹	۳/۵	۳/۸	۴/۳	۷/۶	...	۳/۶	۴/۱	۳/۸	۰	۶/۲	۳/۵	شورآباد
۲/۲	۳/۷	۳/۹	۴/۱	۵/۵	۵/۴	...	۳/۳	۲/۶	۰	۳/۸	۴/۷	۵/۲	قنات نو
۲/۴	۴/۲	۳/۷	۳/۲	۵/۶	۵/۵	...	۳/۱	۰	۲/۶	۴/۱	۴/۲	۴/۲	کناررویییه
۲/۷	۵/۱	۳/۸	۳/۷	۵/۵	۶/۳	...	۰	۳/۱	۳/۳	۳/۶	۴/۶	۳/۸	محمدآباد ۲
:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
۱/۶	۷/۰	۷/۰	۹/۶	۲/۵	۰	...	۵/۵	۴/۸	۴/۸	۶/۵	۲/۸	۶/۸	حسین آباد
۱/۸	۵/۰	۵/۱	۷/۸	۰	۲/۵	...	۴/۰	۳/۲	۳/۳	۴/۷	۳/۰	۵/۳	قرقوئییه
۳/۰	۴/۷	۴/۵	۰	۷/۸	۹/۶	...	۶/۶	۶/۶	۷/۲	۵/۴	۹/۷	۵/۸	گلوبیه
۲/۱	۲/۳	۰	۴/۵	۵/۱	۷/۰	...	۳/۳	۳/۳	۴/۳	۳/۵	۶/۱	۳/۰	کنارخونی
۲/۳	۰	۲/۳	۴/۷	۵/۰	۷/۰	...	۳/۴	۳/۶	۳/۵	۳/۳	۶/۶	۴/۲	دو‌زخ دره

جدول ۸- مقدار مجذور فاصله هر روستا از بخش ایده‌آل و مقادیر سرمشق توسعه (Cio) هر روستا

سرمشق توسعه	شاخص												روستا
	بهبودی	زی‌ساخت	مسکن	...	احساس خوشنودی	اوقات فراغت	سلامت و تغذیه	سرمایه‌ی اجتماعی	دارایی	نیازهای اولیه	رضایت درآمدی	رضایت شغلی	
۹/۹۱	۹/۶۲	۰/۰	۲۶/۳	...	۰/۹۸	۵/۳	۴/۰	۳/۲	۵/۳	۰/۶	۲/۳	۱۰/۲	زیارت حضرت عباس
۴/۶۶	۱/۱۸	۳۲/۷	۶/۱	...	۰/۰۰	۱/۲	۲/۶	۰/۳	۱/۷	۰/۰	۰/۴	۳/۲۴	سرگز
۹/۹۵	۶/۳۴	۱۶/۷	۱۶/۲	...	۳/۳۳	۱۲/۳	۱۰/۹	۱/۴	۴/۰	۶/۸	۲/۰	۵/۷۶	شورآباد
۷/۹۲	۳/۵۳	۳۲/۱	۵/۷	...	۳/۸۴	۲/۶	۹/۰	۰/۱	۲/۹	۸/۴	۲/۳	۴/۴۱	قنات نو
۷/۹۲	۲/۹۲	۳۲/۵	۶/۰	...	۱/۵۶	۱/۴	۷/۳	۱/۰	۱۱/۶	۲/۹	۱/۷	۷/۲۹	کناررویییه
۸/۳۹	۹/۲۷	۳۷/۸	۸/۲	...	۰/۴۲	۱/۴	۱۰/۲	۲/۳	۲/۶	۳/۲	۰/۱	۴	محمدآباد ۲
۱۱/۶۳	۷/۷۴	۴۶/۸	۱۱/۷	...	۱۴/۸۲	۵/۸	۱۰/۹	۳/۶	۱۲/۳	۷/۳	۲۰/۳	۷/۲۹	انگرچاله
:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
۴/۱۲	۰/۳۱	۲۰/۷	۲/۲	...	۱/۲۳	۱/۰	۱/۴	۱/۷	۰/۸	۲/۹	۱/۰	۱/۹	حسین آباد
۶/۱۶	۰/۷۴	۲۲/۹	۵/۷	...	۱/۵۰	۳/۲	۷/۳	۱/۲	۲/۶	۴/۰	۱/۰	۴	قرقوئییه
۱۳/۳۳	۱۰/۰۹	۶/۱۶	۱۱/۳	...	۸/۹۳	۱۱/۶	۱۵/۲	۱۹/۴	۱۴/۴	۱۱/۶	۷/۳	۱۷/۶	گلوبیه
۱۰/۲۴	۷/۱۲	۴۰/۴	۹/۸	...	۱/۴۰	۶/۸	۱۰/۲	۵/۳	۹/۰	۲/۳	۱/۷	۱۴/۴	کنارخونی
۱۰/۴۴	۸/۳۸	۳۱/۹	۷/۴	...	۳/۱۰	۹/۰	۱۳/۷	۲/۰	۵/۸	۷/۸	۱/۷	۱۲/۹	دو‌زخ دره

متوسط درجه‌ی کیفیت زندگی از لحاظ بعد اقتصادی در محدوده‌ی مورد مطالعه برابر ۰/۴۲، بعد اجتماعی برابر ۰/۴۳، بعد محیطی برابر ۰/۴۵، و بعد کالبدی نیز برابر ۰/۴۵ است. ضریب پراکندگی ابعاد کیفیت زندگی نیز عدم توازن و تعادل را در بین مناطق روستایی دهستان اسفندقه از لحاظ این ابعاد نشان می‌دهد.

همچنین، در این مطالعه، سنجش کیفیت زندگی از ابعاد اقتصادی، اجتماعی، محیطی و کالبدی نیز مورد توجه قرار گرفت. بر همین اساس، به سنجش کیفیت زندگی در هر یک از این ابعاد پرداخته شد که نتایج آن در جدول ۱۰ ارائه شده است. تحلیل اطلاعات موجود در جدول ۱۰ که به‌طور خلاصه ارائه شده است، مشخص می‌سازد که

جدول ۹- مقادیر درجه (Fi)، رتبه و سطح کیفیت زندگی روستاها براساس تحلیل تاکسونومی عددی

نام روستا	Fi	رتبه	سطح	نام روستا	Fi	رتبه	سطح
زیارت حضرت عباس	۰/۶۹	۲۱	پایین	عشرت آباد	۰/۷۶	۲۸	پایین
سرگز	۰/۳۲	۶	بالا	فردوس	۰/۲۴	۲	بالا
شورآباد	۰/۶۹	۲۳	پایین	باغ نایب	۰/۸۷	۳۱	پایین
قنات نو	۰/۵۵	۱۴	متوسط	بغیوئیه	۰/۶۴	۱۹	متوسط
کنارروییی	۰/۵۵	۱۳	متوسط	جنت	۰/۵۷	۱۵	متوسط
محمدآباد ۲	۰/۵۸	۱۶	متوسط	جورگان	۰/۷۱	۲۴	پایین
انگرچاله	۰/۸۰	۲۹	پایین	دولتآباد	۰/۱۳	۱	بالا
خمروتوئیه	۰/۸۱	۳۰	پایین	گودرزان	۰/۵۸	۱۷	متوسط
دره بمی	۰/۹۲	۳۳	پایین	کوران	۰/۶۹	۲۲	پایین
دوغ آباد	۰/۶۱	۱۸	متوسط	آبشور	۰/۳۶	۷	متوسط
ده نظام	۰/۸۸	۳۲	پایین	چناران ۲	۰/۵۰	۱۲	متوسط
سرخو علیا	۰/۶۷	۲۰	پایین	حسین آباد	۰/۲۸	۳	بالا
سنگوئیه	۰/۳۱	۵	بالا	قرقوئیه	۰/۴۳	۹	متوسط
عباس آباد	۰/۳۰	۴	بالا	گلوئیی	۰/۹۲	۳۴	پایین
فرج آباد	۰/۴۴	۱۰	متوسط	کنارخونی	۰/۷۱	۲۵	پایین
نازدشت	۰/۷۴	۲۷	پایین	دوزخ دره	۰/۷۲	۲۶	پایین
تاج آباد	۰/۴۹	۱۱	متوسط	میانگین درجه	۰/۵۸	۰/۴۲	متوسط
چمک	۰/۳۶	۸	متوسط	ضریب پراکندگی	۰/۵۲	۰/۵۲	متوسط

جدول ۱۰- مقادیر درجه (Fi) کیفیت زندگی روستاها در ابعاد کالبدی، اقتصادی، اجتماعی و محیطی

نام روستا	اقتصادی	اجتماعی	محیطی	کالبدی	نام روستا	اقتصادی	اجتماعی	محیطی	کالبدی
زیارت حضرت عباس	۰/۴۲	۰/۴۷	۰/۲۸	ناهمگن	عشرت آباد	۰/۶۷	۰/۲۵	۰/۲۷	۰/۲۶
سرگز	۰/۶۹	۰/۷۵	۰/۶۳	۰/۵۸	فردوس	۰/۲۰	۰/۷۳	۰/۸۲	۰/۸۹
شورآباد	۰/۴۲	۰/۳۵	۰/۳۵	۰/۱۰	باغ نایب	۰/۴۳	۰/۰۵	۰/۱۴	۰/۱۶
قنات نو	۰/۴۴	۰/۵۱	۰/۳۳	۰/۵۲	بغیوئیه	۰/۵۸	۰/۳۳	۰/۳۶	۰/۲۸
کنارروییی	۰/۳۵	۰/۵۴	۰/۴۰	۰/۵۰	جنت	۰/۳۴	۰/۳۴	۰/۶۰	۰/۳۰
محمدآباد ۲	۰/۷۲	۰/۵۲	۰/۲۰	۰/۵۲	جورگان	۰/۱۳	۰/۲۹	۰/۴۵	۰/۴۱
انگرچاله	۰/۰۸	۰/۲۷	۰/۱۹	۰/۱۹	دولتآباد	۰/۸۴	۰/۹۰	۰/۷۳	۱/۰۰
خمروتوئیه	۰/۲۶	۰/۲۱	ناهمگن	۰/۲۱	گودرزان	۰/۵۴	۰/۵۴	۰/۶۱	۰/۵۹
دره بمی	۰/۰۲	۰/۰۷	ناهمگن	۰/۲۰	کوران	۰/۴۴	ناهمگن	۰/۳۸	ناهمگن
دوغ آباد	۰/۴۶	۰/۲۵	۰/۴۲	۰/۳۳	آبشور	۰/۶۳	۰/۷۵	۰/۷۲	۰/۴۵
ده نظام	۰/۰۲	۰/۰۶	۰/۲۴	۰/۲۴	چناران ۲	۰/۴۶	۰/۴۴	۰/۶۴	۰/۵۸
سرخو علیا	۰/۵۰	۰/۲۵	۰/۳۴	۰/۲۹	حسین آباد	۰/۶۵	۰/۶۹	۰/۷۷	ناهمگن
سنگوئیه	۰/۵۴	۰/۵۰	۰/۴۹	۰/۴۷	قرقوئیه	۰/۴۹	۰/۳۱	۰/۳۷	۰/۷۴
عباس آباد	۰/۵۹	۰/۶۶	۰/۶۹	۰/۶۰	گلوئیی	۰/۰۵	ناهمگن	ناهمگن	۰/۵۶
فرج آباد	۰/۵۶	۰/۴۹	۰/۷۰	۰/۵۷	کنارخونی	۰/۳۰	۰/۳۱	۰/۱۴	۰/۲۷
نازدشت	۰/۲۴	۰/۳۰	۰/۱۴	۰/۲۹	دوزخ دره	۰/۲۹	ناهمگن	۰/۰۷	۰/۳۵
تاج آباد	۰/۶۷	۰/۶۷	۰/۷۱	۰/۷۰	میانگین درجه	۰/۴۳	۰/۴۴	۰/۴۵	۰/۴۵
چمک	۰/۶۶	۰/۶۵	۰/۷۱	۰/۷۹	ضریب پراکندگی	۰/۵۱	۰/۵۰	۰/۵۱	۰/۵۱

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در بیشتر جوامع صنعتی و در حال توسعه، طرح موضوعی به نام کیفیت زندگی، نشان‌دهنده‌ی دیدگاهی نو در نگرش موضوعات توسعه‌ای است. هدف مطالعه کیفیت زندگی در نواحی روستایی، تثبیت جمعیت خانوارهای روستایی و دسترسی عادلانه‌ی آن‌ها به زمین و منابع در روستاهاست. بررسی و ارزیابی کیفیت زندگی می‌تواند برای دستیابی به اهداف توسعه‌ی پایدار روستایی بسیار تعیین‌کننده و مهم باشد و می‌تواند کمک عمده‌ای به پیشبرد برنامه‌های مرتبط با عمران و توسعه‌ی روستایی کند. علاوه بر این، ارزیابی و رتبه‌بندی کیفیت زندگی مردمان یک منطقه‌ی خاص بر اساس وضعیت موجود آن منطقه می‌تواند به ارائه‌ی راهکارها و برنامه‌ریزی‌های مفیدتری جهت کاهش محرومیت آن منطقه بیانجامد و شرایط مناسب برای بروز توسعه را مهیا سازد. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که، شاخص‌های "تأمین نیازهای اولیه‌ی زندگی، احساس خشنودی و رضایت درآمدی" در وضعیت مناسب‌تری نسبت به شاخص‌های دیگر قرار دارند. همچنین روستاهای مورد مطالعه از لحاظ شاخص "رضایت از ویژگی‌های گردشگری طبیعی و شاخص کیفیت منابع جمعی" از وضعیت نامناسبی برخوردار هستند و می‌توان اذعان داشت که در شرایط بحرانی نسبت به دیگر شاخص‌ها به سر می‌برند. سایر یافته‌ها بیانگر آن است که مناطق روستایی مورد مطالعه از لحاظ میانگین وضعیت موجود شاخص‌های "رضایت درآمدی، تأمین نیازهای اولیه‌ی زندگی، سرمایه اجتماعی سلامت و تغذیه، احساس خشنودی، مسکن و کیفیت زیرساخت‌ها" از حد متوسط بالاتر هستند و این تفاوت از لحاظ آماری معنادار است. بنابراین، می‌توان اذعان داشت که روستاهای مورد مطالعه از لحاظ شاخص‌های مذکور در وضعیت مناسبی قرار دارند. و شاخص‌های "اوقات فراغت، دارایی، آموزش، کیفیت منابع جمعی و رضایت از ویژگی‌های گردشگری طبیعی" با توجه به نتایج آزمون t تک نمونه‌ای از حد متوسط پایین‌تر هستند که این تفاوت معنادار است و می‌توان اذعان داشت که مناطق روستایی مورد مطالعه از لحاظ شاخص‌های مذکور در وضعیت نامناسبی قرار دارند. علاوه بر آن، شاخص‌های رضایت شغلی، حفاظت از محیط زیست و بهسازی محیط روستا با حد متوسط شاخص‌ها تفاوت معناداری ندارد و مبین آن است که این شاخص‌ها

در وضعیت متوسطی قرار دارند. دیگر یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که، درجه‌ی کیفیت زندگی حاصل از روش تاکسونومی عددی در بین نواحی روستایی دهستان اسفندقه، برای روستای "دولت‌آباد" بالاترین و روستای "گلویی" پایین‌ترین درجه‌ی کیفیت زندگی را دارند. روستاهای گلویی، شورآباد، انگرچاله، عشرت آباد، باغ نایب، ناز دشت، جورگان، کوران، خمروتویی، دره بمی، ده نظام، سرخوعلیا، کنار خونی و دوزخ دره روستاهای با کیفیت زندگی پایین و روستاهای دولت‌آباد، فردوس، حسین‌آباد، عباس آباد، سنگوئی و سرگز روستاهای با کیفیت زندگی بالا معرفی می‌شوند. همچنین، نتایج پژوهش حاکی از وضعیت نامطلوب کیفیت زندگی (با میانگین ۰/۴۲ با دامنه‌ی صفر تا یک) در منطقه بود، به‌نحوی که اغلب روستاها (۴۱/۱ درصد) در سطح کیفیت زندگی متوسط و ۴۴/۱ درصد در سطح پایینی از کیفیت زندگی قرار دارند. بعلاوه، ضریب دوگانگی محاسبه شده، بیانگر وجود نابرابری و تفاوت درجه‌ی کیفیت زندگی در مناطق روستایی مورد مطالعه است. در مجموع نتایج پژوهش حاضر حاکی از آن است که، پراکنش فضایی کیفیت زندگی در منطقه‌ی مورد مطالعه در وضعیت متوازی قرار ندارد.

در نهایت با توجه به نتایج فوق‌الذکر، که بیانگر نامناسب بودن وضعیت کیفیت زندگی در روستاهای مورد مطالعه می‌باشد، باید گفت که برنامه‌ریزی‌های توسعه در دهستان اسفندقه، باید هدفمند و متناسب با میزان دسترسی به منابع برای مردم انجام شود، تا بتواند باعث ارتقا و بهبود کیفیت زندگی آنان شود. در این راستا، انجام مطالعات جامع در ارتباط با منابع مادی و انسانی و زیست محیطی در این منطقه، به‌منظور کشف و شناخت پتانسیل‌های ناشناخته در بخش‌های کشاورزی و دامداری (با توجه به شغل اکثریت روستاییان) و ارتباط این بخش‌ها با بخش‌های صنعت و خدمات و غیره، به‌منظور افزایش ارتقای کیفیت زندگی روستاییان مورد مطالعه باید در دستور کار قرار گیرد. همچنین، با توجه به تمرکز تسهیلات در نقاط شهری، و با توجه به اینکه بسیاری از شاخص‌های مورد مطالعه (آموزشی، دسترسی به فضای سبز، کتابخانه، اماکن ورزشی و تفریحی جهت گذراندن اوقات فراغت و غیره) در بسیاری از روستاهای مورد مطالعه در وضعیت بسیار بغرنجی قرار دارند، توجه و تأکید

امکانات مختلف، جهت‌گیری برنامه‌های توسعه به سمت تحول اقتصادی-آموزشی و ایجاد فرصت‌های شغلی جدید، استفاده از مدیران متخصص در این بخش‌ها، تعیین برنامه‌های زمانی کوتاه مدت و بلند مدت به منظور بهبود کیفیت زندگی ساکنین و اتخاذ اقدامات لازم برای رسیدن به اهداف مورد نظر پیشنهاد می‌شود. در پایان لازم به ذکر است که، استفاده از رویکرد پژوهش حاضر، می‌تواند برای طراحی مطالعات آینده کیفیت زندگی روستاییان در ایران به‌طور عام و در شهرستان جیرفت به‌طور خاص، مفید باشد.

مقام‌های مسئول به فراهم آوری این امکانات به ویژه اماکن فرهنگی و تفریحی که نقش به‌سزایی در پر کردن اوقات فراغت جوانان دارد نیز مورد تأکید می‌باشد. در این زمینه شاید لازم باشد که در تمامی سطوح مدیریت و برنامه ریزی کشور، جایگاه و توجه بیشتری به برنامه ریزی توسعه روستایی در کنار برنامه ریزی توسعه شهری معطوف گردد. همچنین باید، تمرکز و توجه بیشتری برای ارتقای این شاخص‌ها توسط فرمانداری و بخشداری مرکزی جیرفت، برای روستاهای مورد مطالعه در دستور کار قرار گیرد. از طرف دیگر، تدوین شیوه‌های بهره‌برداری مناسب از این منابع برای توسعه جامعه محلی با بکارگیری

منابع

- احمدوند م.، هدایتی‌نیا س.، و عبدالمهی، خ. (۱۳۹۱). بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر کیفیت زندگی مناطق روستایی شهرستان بویراحمد. *مجله پژوهش و برنامه ریزی روستایی*، جلد ۱، شماره ۲، صص ۸۹-۱۱۲.
- پورطاهری م.، رکن‌الدین افتخاری ع.، و فتاحی، ا. (۱۳۹۰). ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی (مورد مطالعه: دهستان خاوه شمالی، استان لرستان). *مجله پژوهش‌های جغرافیایی انسانی*، شماره ۷۶، صص ۱۳-۳۱.
- حریرچی، ا. م.، میرزایی خ.، و جهرمی، ا. (۱۳۸۸). *چگونگی وضعیت زندگی شهروندان شهر جدید پردیس. فصلنامه پژوهش اجتماعی*. جلد ۲، شماره ۴، صص ۸۹-۱۱۰.
- رضوانی، م.، منصوریان، ح.، و احمدی، ف. (۱۳۸۸). ارتقای روستا به شهر و نقش آن در بهبود کیفیت زندگی ساکنان محلی، مطالعه موردی: شهرهای فیروزآباد و صاحب در استان‌های لرستان و کردستان. *پژوهش‌های روستایی*، جلد ۱، شماره ۱، صص ۳۳-۶۵.
- شاهرخی‌ساردو، ص. (۱۳۹۲). ارزیابی و رتبه‌بندی مراکز دهستان‌های شهرستان جیرفت به لحاظ شاخص‌های کیفیت زندگی. پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد توسعه روستایی، دانشگاه یاسوج.
- فرجی سبکبار، ح. ع.، صادقلو ط.، و سجاسی‌قیداری، ح. (۱۳۹۱). سنجش کیفیت زندگی در مناطق روستایی: مطالعه موردی دهستان آقبلاغ استان زنجان، *فصلنامه روستا و توسعه*، جلد ۱۱، شماره ۳۱، صص ۲۷-۴۸.
- قالیباف، م.، رمضان‌زاده‌لسبویی، م.، و یاری‌شگفتی، ا. (۱۳۸۸). سنجش میزان رضایتمندی ساکنان روستایی از کیفیت زندگی و آثار آن بر امنیت مناطق مرزی، مطالعه موردی: بخش نوسود استان کرمانشاه. *روستا و توسعه*، جلد ۳، شماره ۱۲، صص ۱۸۴-۱۶۳.
- کریمی، ف. (۱۳۹۱). مدل‌سازی سطوح توسعه‌یافتگی مناطق روستایی (مورد مطالعه بخش مرکزی شهرستان بویراحمد). پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد توسعه روستایی، دانشگاه یاسوج.
- کریمی گوغری، ح.، کرمی، ش.، و رضوانفر، ا. (۱۳۹۲). تحلیل رابطه‌ای کیفیت زندگی کاری با عملکرد وظیفه‌ای و زمینه‌ای کارشناسان ترویج کشاورزی. *مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران*، جلد ۹، شماره ۲، صص ۱۲۹-۱۴۳.
- کوکبی، ا.، پورجعفر، م.، و تقوایی، ع. (۱۳۸۴). برنامه‌ریزی کیفیت زندگی شهری در مراکز شهری. *جستارهای شهرسازی*، جلد ۴، شماره ۱۲، صص ۱۳-۶.
- لطفی، ص. (۱۳۸۸). مفهوم کیفیت زندگی شهری: تعاریف، ابعاد و سنجش آن در برنامه‌ریزی شهری. *جغرافیای انسانی*، جلد ۱، شماره ۴، صص ۸۰-۶۵.

ارزیابی کیفیت زندگی مناطق روستایی با استفاده از تاکسونومی عددی (مورد مطالعه: دهستان اسفندقه...)

- ماجدی، م.، و لهسایی زاده، ع. (۱۳۸۵). بررسی رابطه بین متغیرهای زمینه‌ای، سرمایه اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی، مورد مطالعه: روستاهای استان فارس. *روستا و توسعه*، جلد ۹، شماره ۴، صص ۹۱-۱۳۵.
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۰). سالنامه آماری استان کرمان. انتشارات: معاونت برنامه‌ریزی (دفتر آمار و اطلاعات) استانداری. مولودی، ج. (۱۳۸۸). سنجش کیفیت زندگی محیط شهری در شهرهای جدید (مطالعه موردی: شهر جدید هشتگرد). پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تربیت مدرس.
- مهدی‌زاده، ج. (۱۳۸۵). *برنامه‌ریزی راهبردی توسعه شهری (تجربیات اخیر جهانی و جایگاه آن در ایران)*، تهران: انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران.
- نوری، م.، و نوری‌پور، م. (۱۳۹۱). تحلیل نقش سرمایه اجتماعی در مشارکت آب‌بران شبکه آبیاری و زه‌کشی: (مورد دشت لیشتر). *فصلنامه علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران*، جلد ۸، شماره ۱، صص ۵۳-۷۰.
- وب سایت فرهنگی، اجتماعی صدای جنوب. (۱۳۹۱). قابل دسترسی در سایت اینترنتی: <http://Sedaye jonoob.ir>

- Bruggemann, B. R., Garlipp, P., Haltenhof, H., and Seidler, K. P. (2007). Quality of life and social support as outcome characteristics of a psychiatric day hospital. *German journal of psychiatry*, 10, 58-68.
- Costanza, R. (2007). Quality of life: An approach integrating opportunities, human needs, and subjective well-being. *Ecological Economics*, 61(1-2), 267-276.
- Hayati, D., E. Karami., and Slee, B. (2006). Combining qualitative and quantitative methods in the measurement of rural poverty: The case of Iran. *Journal Social Indicators Research*, 75, 361-394.
- Krejcie, R. V., Morgan, D. W. (2002). *Determining sample size for research activities. Educational and Psychological Measurement*, 30, 607-610.
- Mc Creat, R., Shyy, T. K., and Stimson, R. (2006). What is the strength of the link between objective and subjective indicators of urban quality of life? *Applied Research in Quality of Life*. 1(1), 79-96.
- Pacione, M. (2003). urban environmental quality and human wellbeing- a social geographical perspective, *Landscape and Urban Planning*, 66(1-2), 19-30.
- Pal, A. K., and Kumar, U. C. (2005). Quality of life concept for the evaluation of societal development of rural community in west Bengal, India. *Journal Rural Development*, 15, 302-317.
- Parker, G. S., and Moore, R. H. (2005). Conservation use and quality of life in a rural community: An extension of Goldschmidt findings. *Journal Southern Rural Sociology*. 23, (1), 235-265.
- Van Kamp, I. (2003). urban environmental quality and human well-being toward a conceptual framework and demarcation of concepts: A literature study. *Landscape and Urban Planning*, 65(1-2), 5-18.
- World Health Organization Quality of Life Group (WHO QoLG) (1993). *Measuring quality of life: The development of the world health organization quality of life instrument*. Geneva: World health organization.

Assessment of the Quality of Life (QL) in Rural Areas Using Numerical Taxonomy: The Case of Esfandegheh Area of Jiroft County

S. Shahrokhi Sardoo, M. Nooripoor* and P. Pedram¹

(Received: Dec, 21. 2014; Accepted: Jan, 29. 2016)

Abstract

Today, the improvement of the quality of life (QL) is one of the main objectives of development programs in every country. Thus, at first, an accurate and comprehensive understanding of the current status of QL should be achieved through a systematic approach. Therefore, the aim of this research was to assess the QL status of rural areas of Esfandegheh Township. A survey research method was used in this study. Research population included villages with 10 or more households (34 villages) that about 343 household heads of these villages were selected as research sample based on Kerjcie and Morgan Sampling table. A researcher constructed questionnaire was used to collect data that its validity was verified via face validity procedure and its reliability was also verified calculating Cronbach's Alpha reliability ($0.63 \leq 0.82$). Numerical Taxonomy, coefficient of variation and one sample T tests were used to analyze data. Data processing was done using MATLAB^{7.10} software. The findings of the current situation of of QL criteria showed that the studied villages had an inappropriate conditions in some aspects of QL such as property, education, community resources and satisfaction about eco-tourism situation. Moreover, the findings of numerical taxonomy showed that villages named Dowlatabad, Ferdows and Hosseinabad ranked first to third respectively and Gloueih, Darrehbami and Dehnezam ranked last in terms of the QL. The overall results of this study showed that the QL is not in a good situation in the studied areas and spatial distribution of quality of life in the study areas is not in a balanced state.

Keywords: Quality of Life, Numerical Taxonomy, Rural Areas.

---

¹- Ph.D. Student, Associate Professor of Rural Development, Management Department of Yasouj University, Yasouj, Iran, and Former M.Sc Student of Rural Development, Department of Tabriz University, Tabriz, Iran, respectively.

*-Corresponding Author, E-mail: mnooripoor@yu.ac.ir